

2 клас

(3 год на тиждень, всього 102 год)

№ уроку	Тема	К-ть годин
І семестр (48 год)		
Природи лагідна краса		
Осінні фантазії (12 год)		
1	<p><u>Є одна із книжок книжка, та, що ми звемо природа</u></p> <p>Формування поняття про природу як естетичну, практичну, екологічну, пізнавальну й моральну цінності. Місце людини в природі.</p>	1
2	<p><u>Осінь, щоб відвідати лісок, золотом оплачує квиток.</u></p> <p>Осінні місяці. Народні прикмети про осінь. Барви осені. Дерева восени. Чому жовтіє і опадає листя. Падолист. Уявлення та вміння спостерігати сезонні зміни в природі. Від чого залежать зміни в природі?</p>	1
3	<p><u>Гербарій.</u></p> <p>Рослини восени. Спостереження й розпізнавання рослин за формою та кольором стовбура, гілок, листя, плодів, насіння. Гербарій.</p> <p>Екскурсія до скверу. Привернення уваги учнів до краси осінньої природи. Осінній листопад. Збір листя. Збирання насіння для підгодовування птахів узимку.</p>	2
4	<p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ складання простих гербаріїв. <p>Виготовлення аплікації з опалого листя;</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Як зберігати в домашніх умовах плоди та насіння? 	
5	<p><u>Придивися до квітів.</u> Осінні квіти й кольори. Які рослини цвітуть навесні, а які – влітку й восени. Мистецтво складання букетів. Осінні турботи дорослих в саду, на городі, на луках.</p> <p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ виготовлення іграшок, букетів, прикрас з опалого листя та сухих гілок; ▪ приготування квіткового чаю. <p>Міні-проекти.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Квіти у нашій родині. ▪ Лісова аптека. 	1
6	<p><u>Осіній пейзаж та натюрморт.</u> Осіння краса рідного краю. Осінні явища в житті рослин. Охорона природи. Чому природа – велика цінність для нас? Рослини Червоної книги України, що ростуть в твоєму краї. Зачитування оповідань, вивчення поезії, народних прикмет та пісень про красу осені.</p>	1
7	<p><u>Фрукти нашу їжу добре прикрашають, їх нам щедра Осінь завжди постачає.</u> Овочі та фрукти (форми, кольори, поживні властивості, поширені українські страви). Натюрморт. Краса рідної природи: форми, барви, звуки.</p> <p>Практична робота. Виконання художньо-творчих завдань.</p>	2
8	<p>Екскурсія до саду та на город для ознайомлення з овочами та фруктами. Спостереження й розпізнавання рослин за</p>	

	формою та кольором стовбура, гілок, листя, плодів, насіння.	
9	<u>Що ховає різнобарвний ліс?</u> Які бувають ліси. Дубовий та березовий гай, ялинник і сосновий бір, мішаний ліс. Ліс у художній творчості, краса осіннього лісу. Охорона лісу. Від чого і як треба оберігати ліс? Гриби (форми, кольори, схожість та відмінність грибів між собою, їстівні та отруйні гриби: місця зростання грибів (який гриб з яким деревом дружить) і основні правила їх збирання.	2
10	Практична робота. Розгляд колекцій муляжів «Плодові тіла їстівних та отруйних грибів». Замальовки, ліплення, виготовлення аплікацій грибів. Навчальні міні-проекти. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Коли ліс дякує, а коли ображається? ▪ Тиша в лісі. ▪ Як не заблукати у лісі? ▪ Новорічна ялинка без ялинки. Як це так? Екскурсія до лісу для ознайомлення з грибами, місцями їх зростання.	
11	<u>Де ростуть дивовижні дерева?</u> Дерева різних кліматичних зон планети Земля.	1
12	<u>Гра-лото.</u> Ботанічний сад. Екскурсія до ботанічного саду для ознайомлення з осінніми квітами та оранжереї для ознайомлення з екзотичними рослинами.	1

<i>Сонце і небо, Земля і вода (18 год)</i>		
13	<u>У гості до Сонечка.</u> Значення Сонця для життя на Землі. Явища природи. Форма планети Земля. Глобус – модель Землі. Горизонт та його основні сторони.	2
14		
15	<u>Чому буває день і ніч?</u> Обертання Планети Земля навколо осі. Доба. Гномон. Моделювання: <ul style="list-style-type: none"> ▪ утворення тіні від непрозорих предметів; ▪ зміни дня і ночі за допомогою глобуса і джерела світла. 	2
16	<u>Дослідницький практикум:</u> <ul style="list-style-type: none"> ▪ зміна довжини тіні предметів залежно від висоти джерела світла. Як виникає тінь? ▪ вимірювання довжини тіні від гномона та планування регулярних (1-2 рази на міс.) спостережень за висотою Сонця опівдні. 	
17	<u>Чому відбувається зміна пір року?</u> Обертання Землі навколо Сонця. Рік. Уявлення про причини зміни пір року на планеті Земля. Рух Сонця по обрію. Вплив Сонця на сезонні явища у природі. Демонстрування зміни пір року на Землі за допомогою телурія.	1
18	<u>Земля, природа і погода.</u> Умовні позначення природних явищ. Погода та її складові. Вплив Сонця на погоду.	1

	Навчальний проект. Як рослини і тварини допомагають людям передбачати погоду?	
19	<u>Подивись на небо: що за чудеса?</u> <u>Баранцями білими вкрились небеса!</u> Яким буває небо. Хмари й хмарки на небі. Утворення хмар. Небо в різну погоду, у різний час доби, його кольори; порівняння осіннього неба з описами неба влітку, взимку, навесні).	2
20		
21	<u>Такі різні дощі.</u> Опади: туман, роса, дощ, сніг, град.	1
22	<u>Дарує природа погоду й негоду.</u> Спостереження за погодою рідного краю. Термометр та його призначення.	3
23	Синоптики. Народні прикмети передбачення погоди. Осінні явища в неживій природі. Осінні явища в житті тварин. Підготовка тварин до приходу зими (зміни пори року).	
24	Дослідницький практикум. Визначення показу термометра за малюнками. Визначення температури повітря та води.	
25	<u>Красиві та працюючі.</u> Комахи восени. Підготовка комах до зимівлі.	2
26	Практична робота. Розгляд колекцій «Представники комах».	
27	<u>Ріки, озера, болота, ставки</u> Струмки, річки, озера, болота, ставки. Чому воду називають мандрівницею? Народні прикмети. Турбота про чистоту водойм.	1

28	<p><u>Мешканці озер, ставків, річок</u> Підготовка до зимівлі мешканців озер, ставків, річок. Дослідницький практикум. Визначення стану водойми (чиста, забруднена, заросла, висихаюча).</p>	1
29	<p><u>Я малюю море, синій-синій простір.</u> <u>Ви такого моря не бачили досі.</u> Море, океан. Мешканці морів та океанів. Море в поезії, фольклорі, живописі, музиці. Чи потрібно берегти воду й чому. Як нам доглядати й берегти Землю.</p>	2
30	<p><u>Захист проекту «Мої власні відкриття» (на вибір учителя):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Куди тече вода із річок та озер (на прикладах водойм рідного краю)?; <p><i>Коли вода руйнівник, а коли – рятівник?</i></p>	
<p>У світі симетрії (18 год)</p>		
<p><i>Дзеркальна симетрія (4 год)</i></p>		
31	<p><u>«Миле люстерко моє, розкажи усе, як є...»</u> Ознайомлення учнів з одним із основних законів природи – симетрією та її основними видами. Приклади дзеркальної (площинної) симетрії в природі та серед об'єктів, створених людиною.</p>	2
32	<p>Дзеркальна симетрія і рівновага, ваги, літак, птах, бабка. Відмінності об'єктів від їх відображень у дзеркалі (верх – низ, ліве – праве). Ознайомлення з важливими терезами.</p>	

33	<p><u>Ігри із справжнім та умовним дзеркалом.</u> Симетрія відносно прямої лінії. Вісь симетрії. Вправи з дзеркалом (виявлення за допомогою дзеркала загальної властивості дзеркально симетричних речей).</p> <p>Дослідницький практикум:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ визначення за допомогою дзеркала симетричних об'єктів (вони мають вісь симетрії, ліва половинка точно співпадає з правою, якщо їх сумістити одна з одною; ▪ виявлення відмінності речі від її відображення в дзеркалі (ліва рука в дзеркалі стає правою, але верх і низ у дзеркалі не змінюються). 	1
34	<p><u>Симетричні цифри і літери</u> Вертикальна та горизонтальна осі симетрій. Симетрія у цифрах та літерах. Пошук симетричних слів.</p>	1
<i>Поворотна симетрія (3 год)</i>		
35	<p><u>Чудові іграшки – вітрячки.</u> Поворотна симетрія в природі: квіти, стебла, морська зірка, сніжинки тощо. Точка повороту. Вісь обертання. Використання поворотної симетрії людиною: посуд, колесо, труби тощо.</p> <p>Спостереження за допомогою лупи сніжинок, крапель води тощо.</p> <p>Практична робота. Створення вітрячків, іграшок, що демонструють обертання навколо вісі.</p>	1

36	<p><u>Циркуль та сажень.</u> Циркуль. Примітивні пристрої для малювання кіл будь-яких розмірів. Практична робота: креслення за допомогою примітивних пристроїв (канцелярська кнопка-нитка-олівець, стрічка-дошка-крейда тощо) та за допомогою циркуля кіл.</p>	1
37	<p><u>Симетричні фігури</u> Поворотна симетрія в геометричних фігурах Застосування у побуті поворотної симетрії. Практична робота: виготовлення новорічних прикрас (сніжинок) за допомогою ножиць.</p>	1
<i>Переносна симетрія (3 год)</i>		
38	<p><u>Різні фігури – чудові бордюри.</u> Переносна симетрія в природі: малюнок на тілі змії, розміщення зернятків бобових у стручку, розміщення листя на стеблі тощо.</p>	2
39	<p>Практична робота: створення різноманітних бордюрів та орнаментів (у колі, на смужці): малювання, ліплення, аплікація, мережка.</p>	
40	<p><u>Орнаменти навколо нас.</u> Бордюри й орнаменти – поєднання різних видів симетрії. Орнаменти для оздоблення одягу, житла, предметів побуту. Переносна симетрія в декоративно-прикладному мистецтві, техніці, архітектурі. Дослідницький практикум. Пошук за малюнками та зображеннями зразків переносної симетрії.</p>	1

<i>Симетрія у світі різноманітних фігур (4 год)</i>		
41	<p><u>Місто многокутників.</u></p> <p>Симетрія в світі різноманітних фігур. Плоскі геометричні фігури: трикутник, квадрат, багатокутник, коло. Правильні многокутники.</p> <p>Екскурсія до лісу, парку, по місту для спостереження симетрії</p>	1
42	<p><u>В крайні об'ємних фігур. Правильні многогранники.</u></p> <p>Геометричні фігури в навколишньому світі та їх симетрія. Правильні многогранники. Стихії вогню, землі, води, повітря і цілого світу.</p> <p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ пошук симетричних об'єктів у природі та виготовлення фігур, в яких мають місце різні види симетрії; виготовлення паперових розгорток для створення многогранників (за вибором учителя та учнів). 	1
43	<p><u>Циліндр та конус</u></p> <p>Об'ємні геометричні фігури: циліндр, конус. Об'ємні фігури в природі, в техніці, побуті.</p> <p>Практична робота. Конструювання симетричних геометричних фігур, іграшок, прикрас.</p>	1
44	<p><u>Куля - найсиметричніше об'ємне тіло.</u></p> <p>Найправильніше тіло – куля. Симетрія кулі. Кулі в природі: небесні тіла, око, крапля роси тощо. Куля в техніці і побуті.</p> <p>Проект «Мої власні відкриття» (за</p>	1

	вибором учнів) : <ul style="list-style-type: none"> ▪ Місяць, Земля, зорі – космічні кулі; ▪ Шарова блискавка; ▪ Для чого в кульковій ручці кулька? ▪ Глобус – «куля»? 	
<i>Зима в рідному краї (4 год)</i>		
45	<u>Яка ти, зимонько?</u> Зимові місяці. Зимові явища у природі Ознайомлення учнів із змінами в природі узимку (холодно, морозно, випадає сніг, з майже всіх дерев опадає листя, деякі рослини «сховалися» під снігом). Слухання оповідань, вивчення та пісень про зиму.	2
46	Практична робота. Вирізання витинанок (сніжинок). Екскурсія до лісу, парку з метою спостереження сезонних змін у природі.	
47	<u>Земля в снігу – бути пирогу.</u> Погода взимку (низька температура, хмарність, опади). Сніг, лід, крига. Краса природи взимку. Привернення уваги учнів до краси зимової природи. Ознайомлення з деякими особливостями життя рослин і тварин узимку. Навчальні проекти: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Пташина їдальня; ▪ Буду я природі другом. 	1
48	<u>Зимові свята.</u> Народні свята (Свято Миколая, Свято Коляди–Різдво Христове, Свято Щедрого вечора, Водохреща), зимові ігри. Прислів'я, приказки. Ознайомлення з Вертепом.	1

	<p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ виготовлення новорічних аплікацій та іграшок; ▪ вивчення колядок , щедрівок. 	
<p>II семестр (54 год) Світ – в мені, і в світі – я (26 год)</p>		
<p><i>Краса людини (12 год)</i></p>		
49	<p><u>Яке найкраще диво на землі?</u> Як ти з'явився на світ? Я і вся наша сім'я. Складання словесних портретів членів сім'ї. Людина – частина живої природи. Анкетування «Познайомтесь, це – я!».</p>	1
50	<p><u>Краса людського тіла.</u> Тіло людини – чудове творіння природи. Античні скульптури. Організм людини. Будова та пропорції тіла. Неповторність кожної людини. Краса і культура рухів. Режим праці і відпочинку. Як зміцнювати своє здоров'я.</p>	1
51	<p>Виховання відповідального, дбайливого ставлення до свого здоров'я. Навчальна гра «Це – так, а це – ні». Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ вивчення комплексу вправ ранкової гімнастики; 	2
52	<p>розвиток умінь правильно ходити, сидіти, слідкувати за своєю поставою. Екскурсія до художнього музею для ознайомлення з творами мистецтва, які зображують людину.</p>	
53	<p><u>Будьмо здорові.</u> Демонстрація навчальних проєктів:</p>	1

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Перші олімпіади людства – свята спорту; ▪ Найбільше багатство людини – здоров'я. 	
54	<p><u>Який вигляд ми маємо?</u> Зовнішній вигляд. Одяг та його призначення. Одяг для праці і відпочинку. Мода, елегантність і смак. Конструювання одягу.</p>	2
55	<p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ моделювання варіантів зручного одягу для школи (відпочинку, спорту тощо) з паперових розгортки; ▪ конструювання одягу для ляльок; визначення розмірів одягу. 	
56	<p>Екскурсія до салонів мод для ознайомлення з роботою художників-модельєрів.</p>	1
57	<p><u>Як ми себе поводимо?</u> Правила поведінки та етикет за столом. Чистота – запорука здоров'я.</p>	2
58	<p>Практична робота. Сервірування святкового столу за допомогою лялькового посуду. Міні – проект. Народна мудрість (прислів'я та приказки) про правила етикету та поведінки.</p>	
59	<p><u>Ми гарні і ми погані.</u> Людські якості: доброта і злість, щедрість і жадібність, працелюбство і лінь. Правила співпраці, гри, поведінки в громадських місцях.</p>	1

60	<u>Чи існує абсолютне добро і зло?</u> Культура спілкування з ровесниками й старшими. Традиційні погляди на поведінку дівчаток і хлопчиків.	2
61	Міні – проекти: ▪ Ми схожі – ми різні; ▪ Якщо мій товариш захворів... .	
62	<u>Завжди є місце подвигу.</u> Подвиг. Стародавні та сучасні герої. Відомі та знамениті люди твого краю. Міні – проект: «Подвиг героя, що мене надихає».	1
63	<u>Ким бути?</u> Надійне слово – труд. Професії та ремесла українців сучасних і стародавніх. Професії твоїх батьків та рідних. Професійні династії.	2
64	Екскурсія на підприємство для ознайомлення з працею людей різних професій.	
<i>Вчимося спілкуватися(10 год)</i>		
65	<u>Добридень!</u> Ознайомлення з основними правилами і формами спілкування. Чи вміємо ми спілкуватись? Квіти вітання, квіти прощання. Правила вітання, правила прощання.	2
66		
67	<u>Будьте ласкаві!</u> Звертання. Правила звертання.	1
68	<u>Від посмішки стає всім веселіш!</u> Знайомство. Правила знайомства. Практична робота. Знайомство із учнями	2

69	паралельних класів, або екскурсія на шефське підприємство з метою одержати змогу познайомитися з новими людьми та закріпити нові знання і вміння знайомитись, вітатись, прощатись тощо.	
70	<u>Умій сказати – умій змовчати.</u> Монолог і діалог.	1
71	<u>Слово не горобець – вилетить не піймаєш.</u> Бесіда, дискусія, суперечка.	1
72	<u>Присмне слово наче сад цвіте.</u> Добрі слова – добрі відносини. Щире слово – комплімент. Лестощі.	1
73	<u>Слово – срібло, мовчання – золото.</u> Способи спілкування без слів. Спілкування в усній і письмовій формі. Що таке культура спілкування?	2
74	Виховання культури усного мовлення. Чемне – нечемне спілкування. Ввічлива поведінка.	
Світ, створений людьми (28 год)		
<i>Весна іде, красу несе (4 год)</i>		
75	<u>Весна іде, красу несе.</u> Ознайомлення учнів з прикметами весни. Весняні місяці. Ознаки весни в неживій природі. Формування вмінь спостерігати сезонні зміни в природі, прикмети весни, помічати красу рідної природи навесні. Спостереження за неживою та живою природою навесні: за прикметами (сезонними змінами) весни: поява бруньок на деревах, поява перших квітів, зміни кольору неба тощо.	1

76	<p><u>Гуси –лебеді летять.</u></p> <p>Істотні ознаки весни в живій природі. Погода восени. Повернення перелітних птахів з вирію. Влаштування гнізд, насиджування та виведення пташенят. Піклування звірів про потомство. Розмноження.</p>	2
77	<p>Казкові образи весни. Зображення весни у віршах, оповіданнях М.Стельмаха «Гуси – лебеді летять» та О.Олеся «Все навколо зелені».</p> <p>Практична робота. Виготовлення шпаківні.</p>	
78	<p><u>І проліски, і травка, і зелена кульбабка.</u></p> <p>Весна в рідному краї. Народні прикмети весни. Вивчення веснянок, віршів та пісень про весну.</p> <p>Практична робота. Створення іграшок та подарунків до весняних свят, висаджування кімнатних рослин.</p> <p>Навчальний проект. Не зривай первоцвітів – вісників весни!</p>	1
У світі казки. (4 год)		
79-80	<p><u>Казки рідного краю</u></p> <p>Казка К Ушинського «Умій почекати». Розвиток уяви та усного мовлення під час слухання, ілюстрування, складання казок. Казка «Дванадцять місяців». Назви місяців року.</p>	2
81	<p><u>Птахи на крилах весну принесли.</u></p> <p>Казка «Які птахи нам весну принесли?» За Н. Приходько.</p>	1

	Практична робота. Іграшкові птахи (виготовлення птахів із природнього матеріалу, насіння тощо).	
82	<u>Казки народів світу.</u> Литовська народна казка «Чому кіт умивається після їжі». Ненецька казка «Зозуля». Практична робота. Аплікація «Улюблена страва моїх батьків».	1
<i>Дім, у якому живемо(6 год)</i>		
83	<u>Міста – квіти з каменю.</u> Архітектура – мистецтво містобудування. Екскурсія вулицями міста (села) для ознайомлення з архітектурними особливостями.	1
84	<u>Найкраще місто на землі.</u> Рідне місто й село: парки, будинки, вулиці. Екологічні проблеми нашого міста (села).	2
85	Міста й села зустрічають весну. Екскурсія по рідному місту (селу).	
86	<u>Немає кращого місця на Землі, ніж рідний дім.</u> Житло різних народів планети Земля. У яких будинках мешкають люди. Міста світу	1
87	<u>Казкові міста й будинки.</u> Практична робота. Виготовлення казкових будинків.	1
88	<u>Лісові будиночки.</u> А де живуть тварини? Помешкання тварин. Робота над прислів'ями.	1

<i>Необхідні речі дорослим і малечі(7 год)</i>		
89	<u>Без них, як без рук.</u> Наш дім. Тепло, краса й затишок нашої оселі. Речі в нашій оселі.	1
90	<u>Кожній речі – своє місце.</u> Що таке інтер'єр? Меблі, шпалери, штори, кімнатні рослини. Практичні роботи: <ul style="list-style-type: none"> ▪ робота з будівельним конструктором над моделюванням будинків, елементів архітектури міст, ▪ створення макетів інтер'єру, зразків шпалер, тканин, килимів з різних матеріалів; ліплення посуду з пластиліну і глини з використанням елементів симетрії. 	1
91	<u>Буду, буду посуд я і любити, й поважати...</u> Посуд. Виготовлення посуду. Екскурсія на виробництво із виготовлення предметів побуту, посуду тощо).	1
92	<u>Чи живе у вашім домі чарівник музичний?</u> Музичні інструменти.	1
93	<u>Котра година?</u> Годинники. Історія винаходу годинника. Казка про загублений час. Міні-проекти. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Рослини - годинники. ▪ Сонячний годинник. 	1
94	<u>Книжковий світ.</u> Книги – наші друзі. Як створюються книги. Першодрукар Іван Федоров. Бережливе ставлення до книг.	1

	<p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ виготовлення книжок-маляток, обкладинок та суперобкладинок до них; ▪ конструювання та виконання аплікацій, малюнків різних видів машин, транспорту. 	
95	<p>Практична робота. Виготовлення виробів з різних матеріалів за власним задумом «Подаруємо старим речам нове життя».</p>	1
<p><i>Світ машин(7год)</i></p>		
96	<p><u>Такі різні машини.</u> Ознайомлення учнів з різними видами машин. Які існують машини і які функції вони виконують? Побутова техніка. Комп'ютери. Екскурсія до наукових закладів та промислових підприємств з метою ознайомлення зі світом професій, з роботою різних машин на виробництві.</p>	1
97	<p><u>Їдуть тисячі машин.</u> Машини в народному господарстві. Транспорт. Водний, повітряний, автомобільний транспорт. Практичні роботи:</p>	2
98	<ul style="list-style-type: none"> ▪ конструювання макетів машин; ▪ конструювання та виконання аплікацій, малюнків різних видів машин, транспорту. 	
99	<p><u>Правила дорожнього руху.</u> Спостереження за роботою різноманітних машин, дотриманням правил дорожнього руху пішоходами та водіями.</p>	1

	<p>Екскурсія за дотриманням пішоходами правил дорожнього руху; на транспортні підприємства.</p> <p>Практична робота. Виготовлення дорожніх знаків.</p>	
100	<p><u>Пливи, пливи кораблику.</u></p> <p>Практична робота. Виготовлення аплікації кораблика.</p>	1
101	<p><u>Літаючі машини.</u></p> <p>Авіація. Космонавтика.</p> <p>Читання оповідання і складання до нього заголовка.</p>	1
102	<p><u>Підсумковий урок за рік.</u></p>	2

3 клас
(3 год на тиждень, всього 102 год)

№ уроку	Тема	К-ть годин
І семестр (48 год)		
<i>До побачення літо, здравствуй осінь калинова (25 год)</i>		
1	<p style="text-align: center;"><u>Усе довкола змінюється</u></p> <p>Різноманітність природи. Закони природи. Приклади змін, які постійно відбуваються в навколишньому світі: зміни, які пов'язані з часом доби, сезонні зміни, зміни в світі рослин, тварин, у житті людей.</p>	1
2	<p style="text-align: center;"><u>А що ж змінюється?</u></p> <p>Приклади змін у навколишньому світі, які періодично повторюються, та необоротних змін.</p> <p>Вивчення природи людиною. Спостереження за змінами в навколишньому світі, фіксування спостережень.</p>	1
3	<p style="text-align: center;"><u>Спогади про літо</u></p> <p>Ознайомлення з ознаками літа. Спостереження за природою влітку. Ознаки, за якими ми відрізняємо літо від інших пір року.</p> <p>Сучасний та народний календарі, народні прикмети літа.</p> <p>Творче завдання. Складання казки про літо.</p>	1
4	<p style="text-align: center;"><u>Прощання з літом.</u></p> <p>Жива природа влітку. Рослини лісу. Лікарські рослини лісів. Тварини лісу.</p>	1

	<p>Охорона лісу. Правила поведінки у лісі влітку.</p> <p>Праця людей влітку: збір урожаю, сівба озимих, збір лікарських рослин, охорона рослин і тварин; різноманітний корисний відпочинок улітку.</p>	
5-6	<p><u>Що означає: «вже осінь прийшла»?</u></p> <p>Перші ознаки осені, які вже можна спостерігати наприкінці літа. Кінець літа - чудова врожайна пора.</p> <p>Екскурсія до лісу, на луку, до парку, у поле для спостереження осінніх змін у природі й діяльності людей.</p> <p>Спостереження осінніх прикмет (висоти Сонця над обрієм, зменшення тривалості світлового дня, видів хмар, опадів, змін кольору неба).</p>	2
7	<p><u>З чого починається осінь?</u></p> <p>Осінні зміни в природі: зміна висоти Сонця над обрієм, тривалість світлового дня, температура повітря, колір неба і хмар, опади.</p>	1
8	<p><u>Термометр</u></p> <p>Термометр. Види термометра та їх призначення.</p> <p>Практична робота. Вимірювання температури води і повітря.</p>	1
9	<p><u>В гостях у вересня. Кружляє листя золоте.</u></p> <p>Прикмети вересня.</p> <p>Зміни в рослинному світі: зміни кольору листя, падолист, особливості падолисту в умовах міського середовища.</p>	1

	Спостереження «Осінь виходить на ганок».	
10	<u>Плоди осені</u> Плоди і насіння рослин рідного краю. Практична робота (за вибором) збір насіння, закладання на зберігання; розпізнавання насіння однорічних рослин;	1
11-12	<u>Збираємо врожай</u> Збір урожаю восени. Овочеві культури, які збирають восени. Дорога хліба до столу. Екскурсія на заготівельні підприємства для спостереження процесу заготівлі овочів та фруктів на зимовий період.	2
13	<u>Осінь – грибна пора</u> Осінні гриби своєї місцевості. Розмноження грибів. Грибниця, її взаємозв'язок із корінням дерев. Практична робота. Збір і сортування лікарських рослин своєї місцевості.	1
14-15	<u>Осінні зміни в житті рослин і тварин</u> Осінні зміни в житті тварин і рослин. Підготовка тварин до зими. Спостереження осінніх змін у рослинному і тваринному світі «Все змінюється навколо». Подивися, поміркуй, дай відповідь.	2
16	<u>Осіній народний календар</u> Осіній святковий та народний календар. Навчальні міні-проекти (за вибором): «Спостереження за природою, які допомогли людині створити календар»; • «Які рослини є символами України?»	1
17	<u>Жовтень-зазимник, жовтень-золото-</u>	1

	<u>цвіт</u> Підготовка ланів, садів і парків до зими. Спостереження. народних прикмет осені в природі та за народним календарем.	
<i>Хто землю доглядає – за того й земля дбає (8 год)</i>		
18-19	<u>Які тасмниці ховаються у Землі?</u> Поняття про гірські породи, їх різноманітність. Корисні копалини, способи їх видобування. Види корисних копалин. Використання корисних копалин у господарській діяльності людини. Значення корисних копалин в житті людини. Практична робота. Ознайомлення з колекцією корисних копалин. Навчальний міні-проект «Які корисні копалини є у моєму краї?»	2
20	<u>Земля – годувальниця</u> Земля - годувальниця. Грунт. Підготовка ґрунту до зими. Спостереження «Осінні турботи».	1
21	<u>Із чого складається ґрунт?</u> Склад ґрунту. Родючість – основна властивість ґрунту. Практична робота «Вивчення складу ґрунту».	1
22	<u>Якими бувають ґрунти?</u> Види ґрунтів. Спостереження «Якими бувають ґрунти».	1
23	<u>Як ґрунт утворюється?</u>	1

	Утворення і розвиток ґрунту. Мешканці ґрунту та їх роль у підвищенні родючості Практична робота. Пересаджування кімнатних рослин.	
24	<u>Від чого руйнується ґрунт?</u> Від чого руйнується ґрунт та як його охороняти, запобігаючи руйнуванням. Значення і охорона ґрунтів.	1
25	<u>Листопад: вересню – онук, жовтню – син, зими – рідний батько.</u> Осінь в поезії, музиці, народній творчості.	1
Зимова казка (23 год)		
Вода - джерело життя на Землі (7 год)		
26	<u>Чому вода – джерело життя на Землі?</u> Вода в природі. Вплив Сонця на природу. Вода і життя. Вміст води у живих організмах. Властивості води. Дослідницький практикум. Виявлення води у рослинах та ґрунті.	1
27-28	<u>Кругообіг води в природі</u> Кругообіг води у природі. Рух води, підземні води, джерела. Вода - зразок мінливості, «вічна мандрівниця». Знаходження води на Землі у трьох станах. Випаровування води та перехід водяної пари в рідкий стан. Зміни стану води при нагріванні та охолодженні. Спостереження в природі.	2

	<p>Спостереження випаровування та конденсації води.</p> <p>Практична робота. Дослідження розширення води під час нагрівання.</p> <p>Навчальні міні-проект. «Модель кругообігу води».</p>	
29	<p><u>Води на поверхні Землі.</u></p> <p>Води на поверхні Землі: болота, струмки, ріки, озера, моря, океани.</p> <p>Опади, їх виникнення: утворення хмар та випадання дощу. Значення опадів (дощу, снігу) для живого на Землі.</p> <p>Екскурсії до водойм.</p>	1
30	<p><u>Чому воду треба берегти, і як це роблять?</u></p> <p>Вплив людської діяльності на кругообіг води в природі.</p> <p>Використання води людиною. Вода, яку ми п'ємо. Охорона води.</p> <p>Творче завдання. Збір інформації про водойми своєї місцевості, складання їх біографії, елементарного діагнозу (чисте, забруднене, потребує захисту й охорони тощо)</p>	1
31-32	<p><u>Світовий океан</u></p> <p>Світовий океан, його частини. Океани.</p> <p>Прісна та морська вода. Розподіл запасів прісної води на Землі.</p> <p>Вода – розчинник. Розчинні та нерозчинні речовини.</p> <p>Очищення води. Будівництво очисних споруд.</p> <p>Спостереження в природі. Виявлення</p>	2

	<p>властивості води розчиняти речовини. Дослідницький практикум. «Як опріснити воду?»».</p> <p>Практичні роботи: позначення на контурній карті частин Світового океану; дослідження розчинності речовин, що використовуються у побуті.</p>	
<i>Повітря (5 год)</i>		
33	<p><u>Всюдисущий невидимка</u> Повітря, його склад та властивості. Дослідницький практикум. Демонстрації та досліди (повітря існує, займає частину простору, Практична робота. Виявлення властивостей повітря;</p>	1
34-35	<p><u>Вплив вітру на природу Землі.</u> Розширення повітря при нагріванні, теплопровідність і пружність. Нагрівання та охолодження повітря над сушею та водною поверхнею. Спостереження в природі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • спостереження за розширенням повітря від нагрівання; • спостереження теплопровідності, пружності повітря. 	2
36-37	<p><u>Рух повітря</u> Рух повітря. Виникнення вітру. Охорона повітря від забруднення. Дослідницький практикум. «Як змусити вітер працювати?» Практична робота. Встановлення</p>	2

	джерел забруднення повітря. Навчальні міні-проект. Виявлення пилу в повітрі та встановлення джерел його забруднення.	
<i>Здрастуй, Зимо-чарівнице! (11 год)</i>		
38	<p><u>Початок зими: грудень студений</u></p> <p>Зміни, які відбуваються в природі протягом зими: висота Сонця над обрієм, тривалість світлового дня, температура повітря, колір неба та хмар, опадів.</p> <p>Зима в поезії, музиці, народній творчості</p> <p>Екскурсії:</p> <p>до зимового лісу, до парку для спостережень за зимовими явищами природи;</p> <p>на вулиці міста, села для спостереження змін у житті людей взимку.</p> <p>Спостереження в природі зимових прикмет (висоти Сонця над обрієм, зміни тривалості світлового дня, видів хмар, опадів, змін кольору неба).</p>	1
39-40	<p><u>Білий сніг пухнастий</u></p> <p>Сніг - і постійне, і мінливе явище природи. Властивості снігу: білий, утримує в собі багато повітря. Зимові явища: сніжинки, снігопад, хуртовина.</p> <p>Погода взимку (зміна температури, хмарність, опади). Ожеледиця, заметіль.</p> <p>Спостереження в природі форм сніжинок; змін снігового покриву.</p> <p>Дослідницький практикум: «Чому виникають іній на ґрунті і траві?»;</p>	2

	«Чому виникає паморозь на гілках дерев, бурульки на дахах?» Практична робота. Конструювання сніжинок та складання альбому сніжинок;	
41-42	<u>Властивості снігу та льоду</u> Замерзання води(водойм). Лід. Утворення криги та льоду. Дослідження замерзання води, властивості льоду: розширення води за замерзання, плавання льоду у воді. Температура плавлення льоду та кипіння води. Народні прикмети і прислів'я про сніг Спостереження в природі народних прикмет зими в природі за народним календарем. Практичні роботи: вивчення властивостей снігу; складання таблиці властивостей снігу; спостереження перетворень: сніг - лід, сніг – вода.	2
43-44	<u>Сніговий покрив і його зміни</u> . Сніговий покрив і його зміни. Значення снігового покриву для ґрунту. Зимовий календар погоди і природи. Народні прикмети про погоду взимку. Сніг у літературі, мистецтві, народній творчості. Практична робота. Вимірювання глибини снігового покриву;	2
45	<u>Зимові зміни</u> Зимовий народний календар	1
46	<u>Січень просинець. Зимові зміни у нашому житті</u>	1

	<p>Що змінюється в житті людей взимку. Праця взимку.</p> <p>Спостереження в природі за працею людей взимку.</p>	
47	<p><u>Зимові зміни в житті рослин</u> З міни в рослинному світі взимку. Зимовий ліс. Деревя взимку.</p> <p>Спостереження в природі зимових змін у рослинному і тваринному світі.</p>	1
48	<p><u>Тварини взимку. Лютий – бокозрій, лютий – сніговий.</u> Зимові зміни в житті диких і свійських тварин: пристосовування до суворих умов погоди, харчування.</p> <p>Навчальні міні-проект. Виготовлення годівниць для тварин та підгодовування тварин.</p>	1
II семестр (54 год)		
<i>Людина та її організм (24 год)</i>		
49	<p><u>Чим відрізняється людина від інших живих істот?</u> Людина - частина природи.</p>	1
50	<p><u>З чого зроблені дівчатка, з чого зроблені хлоп'ятка?</u> Як ми збудовані. Таємниця народження дитини.</p>	1
51-52	<p><u>Організм людини та основи його будови.</u> Системи органів тіла людини та їхнє значення для життя людини. Розвиток людини.</p> <p>Практична робота. Ознайомлення з</p>	2

	розташуванням внутрішніх органів.	
53-54	<p><u>Опорно-рухова система організму.</u> Будова кістяка. Перша допомога при його ушкодженнях. Постава. Профілактика захворювань опорно-рухової системи. М'язи, їх значення для організму. Тренування м'язів. Твоя постава. Практична робота. Тренування правильної постави.</p>	2
55-56	<p><u>Кров у нашому організмі.</u> Кровоносна система. Кров, її значення для організму. Кровообіг. Кровоносні судини. Наше серце. Перша допомога при кровотечах. Робота серця. Пульс. Профілактика серцевих захворювань. Спостереження за пульсом.</p>	2
57-58	<p><u>Дихання.</u> Дихальна система. Дихання. Будова органів дихання. Легені. Вплив паління на органи дихання. Найбільш небезпечні захворювання органів дихання та їх профілактика.</p>	2
59-60	<p><u>Наше харчування та органи травлення.</u> Травна система. Органи травлення. Травлення і харчування. Правила здорового харчування. Шкідливий вплив алкоголю на організм. Профілактика шлунково - кишкових захворювань. Практична робота. Складання меню з урахуванням порад правильного харчування.</p>	2
61	<p><u>Виведення із організму відходів і шкідливих речовин.</u> Зовнішня та внутрішня будова нирок.</p>	1

62-63	<p><u>Шкіра.</u> Шкіра, її властивості та значення для організму. Гігієна шкіри. Перша допомога при опіках і обмороженні. Практичні роботи: властивості шкіри; ознайомлення зі способами обробки ран; перша допомога при опіках та обмороженні.</p>	2
64	<p><u>Якщо здоровим хочеш бути – загартовуйся!</u> Способи загартовування.</p>	1
65-66	<p><u>Органи чуття.</u> Органи чуття. Гігієна органів чуття Профілактика їх захворювань. Роль органів чуття у сприйманні навколишнього світу. Спостереження за роботою органів чуття</p>	2
67-68	<p><u>Мозок і мислення. Пам'ять, увага, уява.</u> Мозок. Мислення, пам'ять, увага, уява, їх розвиток.</p>	2
69-70	<p><u>Здоров'я – дорожче за багатство.</u> Здоров'я - найцінніше багатство. Здоровий спосіб життя. Навчальний міні-проект. Складання маленької «Енциклопедії здоров'я».</p>	2
71-72	<p><u>Простір людини.</u> Суспільство як єдність людських спільнот, їх різноманітність. Відносини людей у суспільстві. Особистий простір людини. Родина. Друзі. Знайомі. Люди професіонали. Незнайомці Практична робота. Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ...».</p>	2

Веснянки (30 год)		
73-74	<p><u>Пробудження природи.</u> Пробудження природи. Перші ознаки весни: танення снігів, поява струмків (відлига, льодохід, повінь). Весна в поезії, музиці, народній творчості. Екскурсії до лісу, у парк для проведення спостережень за весняними явищами в природі, вивчення порід дерев.</p>	2
75-76	<p><u>Весна іде.</u> Весняні зміни, які відбуваються протягом весни: зміни висоти Сонця над обрієм, тривалості світлового дня, температури повітря, кольору неба й хмар, опадів. Спостереження в природі за весняними явищами в природі (висотою Сонця над обрієм, змінами снігового покриву весною, льодоставом, змінами тривалості світлового дня, видами хмар, опадами, змінами кольору неба).</p>	2
77-78	<p><u>Перші кроки весни.</u> Весняні перетворення в рослинному світі. Ранньоквітучі трав'янисті рослини. Практична робота. Вчимося малювати весняні квіти.</p>	2
79	<p><u>Березень зимо борець. У гості до березня.</u> Танення снігів. Льодохід. Перші проталинки. Весняні народні прикмети березня.</p>	1
80-81	<p><u>Весна прийшла у світ рослин і тварин</u></p>	2

	<p>Весняні зміни у тваринному світі: пробудження комах, повернення птахів з теплих країв, весняні співи птахів, гніздування, виведення пташенят. Свійські та дикі птахи.</p> <p>Рослини і тварини луків. Життя прісних водойм влітку.</p> <p>Весняні зміни в житті звірів Народження та годування малят у тварин. Піклування про потомство.</p>	
82-83	<p><u>Весняні сторінки Червоної книги.</u></p> <p>Діяльність людини в природі. Збереження природи. Червона книга України. Червона книга весни. Червонокнижні рослини свого краю. Охорона птахів.</p> <p>Екскурсія до зоопарку, акваріума, на ферму для проведення спостережень за змінами в житті тварин навесні.</p>	2
84	<p><u>Весняний святковий календар</u></p> <p>Складання казки. «Як я став чарівником»</p>	1
85-86	<p><u>Квітець водолій</u></p> <p>Зміни в живій і неживій природі у квітні.</p>	2
87	<p><u>Весняний святковий календар квітня.</u></p> <p>Благовіщення. Великдень.</p> <p>Спостереження в природі за поверненням птахів з вирію.</p>	1
88-90	<p><u>Рослини весною.</u></p> <p>Весняне пробудження дерев. Сокорух. Життєвий цикл рослини (дерева): насіння - паростки, бруньки й пагінці - стебло</p>	3

	<p>(стовбур), віти, листя, квітки - плоди - насіння. Дерево в житті й діяльності людини: цілющі властивості дерев, деревина - промисловий матеріал.</p> <p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ рух води по деревині; ▪ будова гілки. 	
91	<p><u>Що загрожує дереву?</u></p> <p>Що загрожує дереву. Дерево в місті. Захист рослин, турбота про ліси. Ліс і дерево у віруваннях різних народів, народній творчості, літературі, мистецтві.</p> <p>Охорона дерев і лісу. Народні вірування про дерева.</p> <p>Практична робота. Розпізнавання дерев за їх корою, листям, квітками, плодами.</p>	1
92	<p><u>Травень – тріумф весни.</u></p> <p>Весняні зміни в житті рослин і тварин.</p> <p>Екскурсія. Ознайомлення з розмаїттям тваринного світу рідного краю.</p>	1
93	<p><u>Які органи мають рослини?</u></p> <p>Практична робота. Вивчення органів рослин.</p>	1
94	<p><u>Навіщо рослині потрібні корені?</u></p> <p>Види кореневих систем.</p>	1
95	<p><u>Навіщо рослинам стебло?</u></p> <p>Практична робота. Вивчення будови стебла рослини, стовбура дерева..</p>	1
96	<p><u>Зелені долоньки рослин.</u></p> <p>Різноманітність листків. Видозмінені листки. Дихання листків.</p> <p>Спостереження в природі за</p>	1

	проростанням насіння; бруньками різних дерев; змінами, які відбуваються з листям без світла.	
97-98	<p><u>Квіти, плоди та насіння.</u> Будова квітки. Групи плодів (сухі, соковиті). Види плодів : ягода, кістянка, сім'янка, зернівка, біб, коробочка, стучок. Спостереження за різноманітністю насіння. Практична робота. Будова насіння.</p>	2
99-100	<p><u>Весняний день рік годує.</u> Які зміни весна принесла в життя людей. Людина і зміни в природі. Приклади пливу людської діяльності на зміни в природі й природні процеси. Необхідність погодження потреб і діяльності людини з природою - одне з найважливіших завдань суспільства. Екскурсія вулицями міста (села) для проведення спостережень за змінами в житті людей весною. Колективна практична робота. Вирощування чорнобривців у квітнику(насіння пшениці, цибулі – за вибором).</p>	2
101	<p><u>Скоро літо.</u> З чого починається літо? Дарунки літніх місяців.</p>	1
102	<u>Підсумковий урок за рік.</u>	1

4 клас

(3 год на тиждень, всього 102 год)

№ уроку	Тема	К-ть годин
І семестр (48 год)		
<i>Наша планета – живий світ. Рослини (23 год)</i>		
1	<u>Чом у світі все цікаво?</u> Підбиття підсумків літніх спостережень. Завдання для спостережень протягом осені.	1
2	<u>Світ рослин</u> Значення рослин для життя на Землі. Практична робота. Гра «Наші зелені сусіди».	1
3	<u>Урок - екскурсія</u> Мандрівка до парку, теплиці, ботанічного саду для ознайомлення з різноманітністю рослин (забарвлення, форма, тривалість, життя, будова, місця та умови існування). Спостереження в природі. Порівняння рослин одного виду та різних видів між собою.	1
4	<u>Різноманітність рослин</u> Однорічні, дворічні та багаторічні рослини. Хвойні, листяні та квіткові рослини.	1
5-6	<u>Які органи мають рослини?</u>	2

	<p>Корінь, стебло, листя, квіти, насіння.</p> <p>Практична робота. Вивчення органів рослин.</p>	
7	<p><u>Навіщо рослині потрібні корені?</u></p> <p>Корінь, його функції, різновиди. Види кореневих систем.</p>	1
8-9	<p><u>Навіщо рослинам стебло?</u></p> <p>Стебло(стовбур) – опора для рослин. Лабораторна робота. Визначення віку дерева.</p>	2
10-11	<p><u>Зелені долоньки листків</u></p> <p>Листок, його різноманітність, функції листка. Пагон.</p> <p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дослід «Дихання листків»; • Дослід «Випаровування води листками» 	2
12-13	<p><u>Квіти, плоди й насіння</u></p> <p>Будова квітки. Квітки, плоди, насіння в різних рослин та їхні функції. Плід. Групи плодів (сухі, соковиті). Види плодів (ягода, кістянка, сім'янка, зернівка, біб, стручок, коробочка).</p> <p>Навчальний міні-проект. Рослини, соки яких ми вживаємо.</p>	2
14-15	<p><u>Різноманітність насіння й плодів</u></p> <p>(за розміром, формою, кольором, способом поширення). Будова насіння. Розмноження квіткових рослин.</p>	2

	<p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спостереження різноманітності насіння; • Ознайомлення з будовою насіння; • «Я пророщую насіння». Дослідження процесу проростання насіння (підготувати заздалегідь) 	
16	<p><u>Рослина – цілісний організм</u> Тісний взаємозв'язок між органами рослин. Практична робота. Збирає плодів і насіння рослин для годівлі птахів узимку.</p>	1
17-18	<p><u>Сонце, повітря і вода в житті рослин</u> Умови розвитку рослин. Пристосування рослин до умов середовища (світло, тепло, вода, родючість ґрунту).</p>	2
19-20	<p><u>Для чого люди вирощують рослини? (Що таке рослинництво?)</u> Культурні та дикорослі рослини. Хлібні, овочеві, фруктові рослини. Навчальний міні-проект. Від зернини до короваю.</p>	2
21	<p><u>Практична гра-вікторина</u> «Подорож у минуле рослин». Екологічне рослинництво.</p>	1
22-23	<p><u>Чи потрібно охороняти рослини?</u> Охорона рослин. Міжнародна Червона книга та Червона книга України (Рослинний світ).</p>	2

	Творче завдання. Створення карикатури чи сатиричного вірша на тему: «Як не треба поводитися в лісі».	
<i>Наша планета – живий світ. Тварини (25 год)</i>		
24-25	<u>Різноманітність тварин на Землі</u> Пристосування тварин до різних умов існування. Творча робота. «Якось усі тварини стали однаковими...».	2
26	<u>Урок - екскурсія</u> Мандрівка на ферму, в краєзнавчий, зоологічний музеї, до зоопарку, акваріума, тераріуму, заповідника для ознайомлення з різноманітністю тварин. Поділ на групи: хребетні та безхребетні тварини.	1
27-29	<u>Численні та різноманітні безхребетні тварини</u> (загальна характеристика) Медузи. Корали. Черви. Молюски (м'якотілі).	3
30-31	Членистоногі: ракоподібні, павукоподібні, комахи (загальна характеристика).	2
32-33	<u>Хребетні тварини</u> (загальна характеристика) Риби, їх різноманітність. Охорона риб.	2
34	<u>Хребетні тварини</u> Земноводні (амфібії). Плазуни (рептилії).	1

35-36	<p><u>Птахи</u> Охорона птахів. Співочі птахи. Птахи нашої місцевості. Практична робота. Виготовлення годівниць для зимуючих птахів. Міні-проект «А для чого птахам дзьоб?»;</p>	2
37	<p><u>Підбиття підсумків</u> спостережень за живою і неживою природою восени. Завдання для спостережень протягом зими. Творче завдання. Монолог-фантазія «Якби я був птахом, то сказав би людям...».</p>	1
38-39	<p><u>Звірі (ссавці), їх різноманітність</u> Тварини наших лісів. Ссавці – жителі водойм. Летючі миші – різновид ссавців. Творча робота. Створення казки «Про зайця хороброго» або «Про лисицю довірливу» або «Про доброго вовка» тощо.</p>	2
40-41	<p><u>Чим і як живляться тварини?</u> М'ясоїдні, рослиноїдні, всеїдні тварини. Ланцюги живлення.</p>	2
42-43	<p><u>Як тварини пристосовуються до умов, у яких вони живуть?</u> Пристосування тварин до навколишнього середовища. Творче завдання. hand made (ручна робота): виготовлення (майстрування,</p>	2

	ліплення, малювання тощо) на тему «Фантастичні тварини», «Зоопарк фантастичних тварин».	
44-45	<u>Як тварини розмножуються?</u> Розмноження тварин. Тваринництво. Рідкісні види тварин. Охорона тварин. Заповідники. Всесвітній фонд охорони тварин. Червона книга України (Тваринний світ).	2
46	<u>Чим займаються тваринники?</u> Тваринництво – одна з галузей сільського господарства. Свійські тварини у різних групах(типах) тварин.	1
47-48	<u>Чому тварини потребують охорони?</u> Охорона тварин. Охорона природи людиною – це охорона і власного життя. Творча робота. Складання оповідань на тему «Зустріч з тваринами». Екологічний рейд «Рідній природі – на допомогу».	2
II семестр (54 год)		
<i>Всесвіт і сонячна система (8 год)</i>		
49-50	<u>Світи близькі та далекі</u> Світ, в якому ми живемо. Склад Сонячної системи: Сонце. Поняття планета. Рух планет. Великі та карликові планети, малі тіла. Планети земної групи, планети гіганти (загальна характеристика). Супутники планет. Значення Сонця для	2

	<p>життя на Землі та його вплив на різноманітність природи Землі.</p> <p>Практична робота. Моделювання сонячної системи;</p> <p>Навчальний міні-проект «Світло та тепло Сонця».</p>	
51	<p><u>Мандрівка Сонячною системою до однієї з планет</u></p> <p>Демонстрація планет сонячної системи та їх супутників.</p> <p>Орієнтовні навчальні міні-проекти (за вибором):</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Таємниця Червоної планети» (про Марс); • «Крижані велетні» (про Юпітер, Сатурн, Нептун, Уран). • «Сестра Землі» (про Венеру). • «За що Плутон вигнали з родини великих планет?» (про позбавлення Плутона статусу великої планети); 	1
52-53	<p><u>Земля наша домівка</u></p> <p>Земля – планета Сонячної системи. Теплові пояси. Добовий і річний рух Землі.</p> <p>Практична робота. Дидактична гра «Доведіть, що Земля обертається навколо Сонця».</p> <p>Навчальні міні-проекти (за вибором):</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Наша Земля – мандрівниця»; • «Діяльність людини на Землі». 	2
54-55	<p><u>Зірки та сусір'я</u></p>	2

	<p>Велика та Мала Ведмедиця. Полярна зірка.</p> <p>Поняття Галактика. Молочний Шлях – наша Галактика.</p> <p>Демонстрація карти зоряного неба.</p> <p>Практична робота. Виготовлення моделі сузір'я.</p> <p>Навчальний міні-проект. «Пізнаваймо зоряне небо!»</p>	
56	<p><u>Як різняться уявлення про Всесвіт сучасних і давніх людей?</u></p> <p>Вигляд Землі з Космосу.</p> <p>Уявлення давніх людей про Землю та Всесвіт.</p> <p>Написання есе на тему (за вибором): «Майбутнє планети Земля», «Чи можливе життя на Місяці?», «Чи рухаються зорі?» тощо.</p>	1
<i>План і карта (5 год)</i>		
57	<p><u>Як нам вивчати нашу Землю?</u></p> <p>Горизонт, лінія та сторони горизонту. Орієнтування на місцевості за Сонцем, компасом, місцевими ознаками.</p> <p>Екскурсія. Визначення сторін горизонту за Сонцем, компасом або місцевими ознаками.</p>	1
58-59	<p><u>План місцевості</u></p> <p>Зображення місцевості на плані, умовні знаки. Масштаб. Географічна карта,</p>	2

	<p>умовні знаки на карті. Робота з планом і картою.</p> <p>Практична робота. Складання плану місцевості. Вимірювання відстаней на плані місцевості;</p>	
60-61	<p><u>Глобус і карта</u></p> <p>Докази кулястості Землі. Карта півкуль. Фізична та політична карта. Умовні знаки на карті.</p>	2
<i>Наша рідна земля (6 год)</i>		
62	<p><u>Мій дім, моя Батьківщина, Україна</u></p> <p>Україна на географічній карті світу. Адміністративний устрій України. Київ – столиця України.</p> <p>Робота з контурними картами. Позначення на карті столиці та міст України, сусідніх країн та їх столиць.</p> <p>Практична робота. «Подорож Україною» з використанням електронних ресурсів <i>(за вибором учителя)</i>.</p>	1
63-64	<p><u>Урок-екскурсія «Якого кольору вулиця?»</u></p> <p>Місце твого народження. Твоя адреса на Землі: вулиця, місто (село), область, країна. Школа, місце її знаходження, її історія, традиції.</p> <p>Творча робота. Створення власної візитівки.</p>	2
65-66	<u>Яке місто найкраще?</u>	2

	<p>Місто (село), в якому ти живеш: у якій місцевості воно знаходиться, як сплановане. Історія міста (села). Легенда про Київ.</p> <p>Ділова гра “Екскурсивод” (заочна екскурсія рідним містом).</p> <p>Навчальні міні-проекти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уявна подорож до столиці України або інших унікальних міст(сіл) України (за вибором); • «Як виникла назва мого міста(села)?». 	
67	<p><u>Вороги міста</u></p> <p>Найбільш гострі проблеми міста (села): екологічні, економічні, соціальні. Майбутнє рідного міста (села).</p> <p>Практичний експеримент «Що забруднює ґрунт?»</p> <p>Навчальні міні-проекти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • конкурс творчих робіт «Майбутнє України»; • складання віршів, написання творів про рідний край. 	1
<i>Чудова земля Україна! (7 год)</i>		
68	<p><u>Чудова земля – Україна!</u></p> <p>Форми земної поверхні. Рівнини і гори в Україні і в рідному краї. Різноманітність і багатство природи України: рельєф, корисні копалини. Ґрунти України. Охорона ґрунтів.</p>	1

	Робота з контурними картами. Позначення на карті основних форм земної поверхні.	
69	<u>Води України</u> Водойми України, їхнє використання та значення. Природні та штучні водойми: (рівнинні та гірські річки, Чорне і Азовське моря, озера, ставки, водосховища, болота, джерела). Використання та охорона водойм. Робота з контурними картами. Позначення на карті основних водойм України.	1
70-71	<u>Природні зони України</u> Мішані ліси. Лісостеп. Степ. Гори. Карпати і Кримські гори. Жива природа України. Тваринний світ. Рослинний світ.	2
72-73	<u>Міста і люди України</u> Населення. Міста. Господарство. Майбутнє України. Промисловість, сільське господарство України. Екскурсія. Ознайомлення з підприємствами, культурними центрами, історичними пам'ятками свого міста (села).	2
74	<u>Підбиття підсумків</u> спостережень за живою і неживою природою взимку. Завдання для спостережень протягом весни.	1

МАНДРУЄМО ПЛАНЕТОЮ (28 год), з них:		
<i>Я -українець, я – європеець (6 год)</i>		
75-76	<p><u>Україна – незалежна, демократична, правова держава</u></p> <p>Національні та державні символи України. Конституція України (ст.10, ст. 20, ст. 67).</p> <p>Практична робота. Створення фотоколажу або проведення конкурсу малюнків (за вибором): «Україна – рідний край», «Національні і державні символи – уособлення духу народу», «Сім чудес України».</p> <p>Навчальні міні-проекти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Видатні талановиті українці, яких знає світ»; • «Винаходи українців, які відомі світові». 	2
77-78	<p><u>Україна на карті світу</u></p> <p>Найчисленніші українські громади в інших країнах світу. Українська діаспора і Україна. Національні меншини України. Етнонаціональний розвиток України.</p> <p>Навчальні міні-проекти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Закордонні українці. Етнічні брати і сестри за кордоном. • В яких країнах є українська діаспора? 	2

79-80	<p><u>Європейський Союз</u> – співтовариство народів Європи.</p> <p>Волонтерство як добровільна суспільно корисна діяльність.</p> <p>Практична робота. Складання листа до ровесника-іноземця про свою країну.</p> <p>Навчальний міні-проект. «Подорожуємо країнами світу та Євросоюзу».</p>	2
<i>Навколо світу (6 год)</i>		
81	<p><u>Материків і океанів</u></p> <p>Природа материків і океанів. Населення Землі. Умови життя на Землі.</p> <p>Робота з контурними картами. Позначення на контурній карті півкуль назв материків і океанів.</p> <p>Практичні роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • читання карти світу; • ознайомлення з картою світу, вивчення материків та океанів з використанням електронних ресурсів (за вибором учителя). 	1
82-83	<p><u>Особливості природи Тихого, Атлантичного, Індійського й Північного Льодовитого океанів</u></p> <p>Навчальні міні-проекти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Земля – планета «Вода» (природа океанів); • «Походження назв океанів». 	2
84-86	<u>Особливості природи материків</u> Землі.	3

	Євразія, Африка, Північна Америка, Південна Америка, Австралія, Антарктида. Навчальні міні-проекти: <ul style="list-style-type: none"> • «Розмаїта Африка»; • «Подорож Антарктидою»; • «Цікавий світ Австралії»; • «Такі різні Америки»; • «Ми живемо в Євразії»; • Походження назв материків. 	
Країни близькі та далекі (5 год)		
87	<u>Китай</u> – найбільш багатонаселена країна на земній кулі.	1
88	<u>Велика сімка.</u> Держави «великої сімки» та назви столиць цих держав. Робота з контурними картами.	1
89-90	<u>США</u> – одна з найрозвиненіших держав світу. <u>Японія</u> – країна сонця.	2
91	<u>Провідні країни Європи</u> – Великобританія, Франція, Німеччина, Італія.	1
Великі експедиції по нашій планеті (11 год)		
92	<u>Подорож Марко Поло</u> на Схід у XIII ст.	1

93	<u>Відкриття Америки</u> Христофором Колумбом у XV ст.	1
94	<u>Подорож Афанасія Нікітіна</u> «за три моря» – до Індії в XV ст.	1
95	<u>Перша навколосвітня подорож</u> Фернандо Магеллана в XV ст.	1
96	<u>Відкриття Австралії та Нової Зеландії</u> Джеймсом Куком у XVIII ст. Дослідження Тихого океану.	1
97	<u>Відкриття Антарктиди</u> Фаддієм Белінсгаузенем і Михайлом Лазаревим.	1
98	<u>Відкриття Африки</u> Давидом Лівінгстоном у XIX ст.	1
99	<u>Подорож Миколи Пржевальського</u> по Тянь-Шаню і Тибету в XIX ст.	1
100	<u>Подорож Миколи Міклухо - Маклая</u> до Нової Гвінеї у XIX ст.	1
101	<u>Людина – скрізь людина.</u> <u>Контрольна сторінка</u> за темою “Великі експедиції”.	1
102	<u>Підбиття підсумків</u> спостережень за живою і неживою природою навесні. Завдання для спостережень протягом літа.	1

ДЛЯ ПОТАТОК